

APROXIMACIÓ TEÒRICA I PRÀCTICA ALS TERRENYS DE JOC INFANTILS

Resum

El joc és molt important per al desenvolupament dels nens, que necessiten llocs adequats i segurs on poder-lo dur a terme. L'estructura urbanística dificulta bastant l'existència de prou espais apropiats per al joc.

Un cop localitzats els espais on calen parcs infantils, se n'ha de planificar detalladament la construcció per a aconseguir una funcionalitat i una adaptació a l'entorn òptimes.

Cal, també, conèixer per a quins grups d'edats és el parc infantil, com juguen els infants d'aquestes edats i determinar l'estructura dels elements de joc. Alhora, cal dividir el terreny en diferents zones de joc i tenir en compte, no solament els diferents grups d'edat, sinó també els diferents tipus de jocs.

Paraules clau: terreny de joc, característiques del terreny de joc, importància del joc, entorn urbà, tipus de jocs.

Introducció

Els objectius d'aquest article són, prioritàriament, dos:

1. Recalcar la importància que té el joc per als nens i, amb això, la necessitat que tenen de disposar d'espais adequats per a poder fer aquesta activitat tan indispensable per al desenvolupament integral de la personalitat.
2. Donar unes primeres normes que cal tenir en compte a l'hora de projec-

tar i planificar la construcció o el remodelatge d'un parc infantil.

Si tenim en compte la situació actual dels terrenys de joc de les nostres ciutats i considerem també com n'és d'important el joc per als nens, comprendrem la imminència de la necessitat d'actuar per a poder millorar la realitat dels parcs infantils.

La necessitat dels terrenys de joc

La importància que té el joc per als nens

Per al nen el joc és una activitat que predomina sobre totes les altres; això és així perquè amb el joc desenvolupa els processos psicològics i es prepara per a etapes evolutives avançades i complexes. Per això la intensitat i els continguts del joc són d'una importància decisiva.

Malgrat que ja fa molt temps que la pedagogia està d'acord amb la importància vital del joc per al desenvolupament motor, sensorial, emocional i cognitiu, en la realitat social el joc és vist com a quelcom oposat a la "seriositat" i la "utilitat" del treball.

Al principi de la industrialització hi havia corrents pedagògics que volien reglamentar el joc dels infants per a enfocar-lo cap a objectius "racionals"; però avui dia es reconeix la importància del joc lliure i íntegre que té, segons Heckhausen (1973), cinc característiques:

1. No té finalitats (no s'intenta obtenir un resultat final o un objectiu concret).
2. Implica la recerca d'un canvi entre

tensió i distensió dins d'un joc repetitiu. (Els nens solen repetir el mateix joc moltes vegades, però sempre hi ha moments de més o menys tensió, activitat, intensitat, etcètera.)

3. Comporta un enfrontament actiu amb una part del món real (en el joc els nens confronten i imiten situacions de la vida quotidiana).
4. Té una estructura sense meta definida i una perspectiva de temps immediata (jugar per a "passar-s'ho bé", només importa l'instant).
5. Quasi s'aconsegueix imitar la realitat (els nens intenten que el seu joc s'aproximi al màxim a la realitat quotidiana).

Amb aquesta confrontació de l'ambient de la vida real el nen desenvolupa la personalitat, aprèn un comportament social i a pensar abstractament. Per tal d'aconseguir això cal actuar, és a dir, jugar movent-se. El nen aprèn a pensar sobre les conseqüències dels seus actes i per mitjà d'aquestes. Per exemple, per a fer un xut el nen ha de conèixer a quina distància ha de llançar la pilota, les característiques del sòl, les mesures i el pes de la pilota, els angles que hi ha entre ell i la pilota i entre la pilota i la trajectòria que prendrà, etcètera. L'infant aprèn i interioritza tot això alhora que ho practica, és a dir, jugaft, la qual cosa demostra clarament la importància del joc físic, sovint el més menyspreat, per al desenvolupament de la intel·ligència.

Les ganes de jugar i d'aprendre tenen un origen comú; el joc és una manera activa d'aprendre. El nen experimenta, reconeix i aprèn jugant per mitjà de la confrontació amb el seu entorn quo-

tidia. Amb aquest procés desenvolupa la personalitat i s'integra en aquest entorn. Si contemplem el joc des d'aquest punt de vista, no el podem separar del treball, ja que tots dos són igualment "seriosos".

Precisament separant el treball del joc s'aconsegueix amagar la seriositat del joc i considerar-lo com a quelcom infantil, oposat al món dels adults. En separar el joc (o l'educació mitjançant el joc) del món adult, s'exclou l'infant d'aquest món i se'l relega a un àmbit de vida dedicat específicament al "seu món infantil". D'aquesta manera es talla d'es d'un principi la possibilitat de socialització mitjançant el joc. Les conseqüències d'aquesta interrupció del joc íntegre són la reducció a un nivell exclusivament infantil del desenvolupament de la personalitat (G. Finger-mann, 1970).

El joc té, a més, una gran varietat de funcions. És expressiu, productiu, comunicatiu, explorador i comparatiu. La funció exploratòria, que implica moviment, influeix en el desenvolupament de la intel·ligència pràctica i serveix tant per a adquirir experiències pràctiques com per a millorar l'habilitat i l'agilitat motrius.

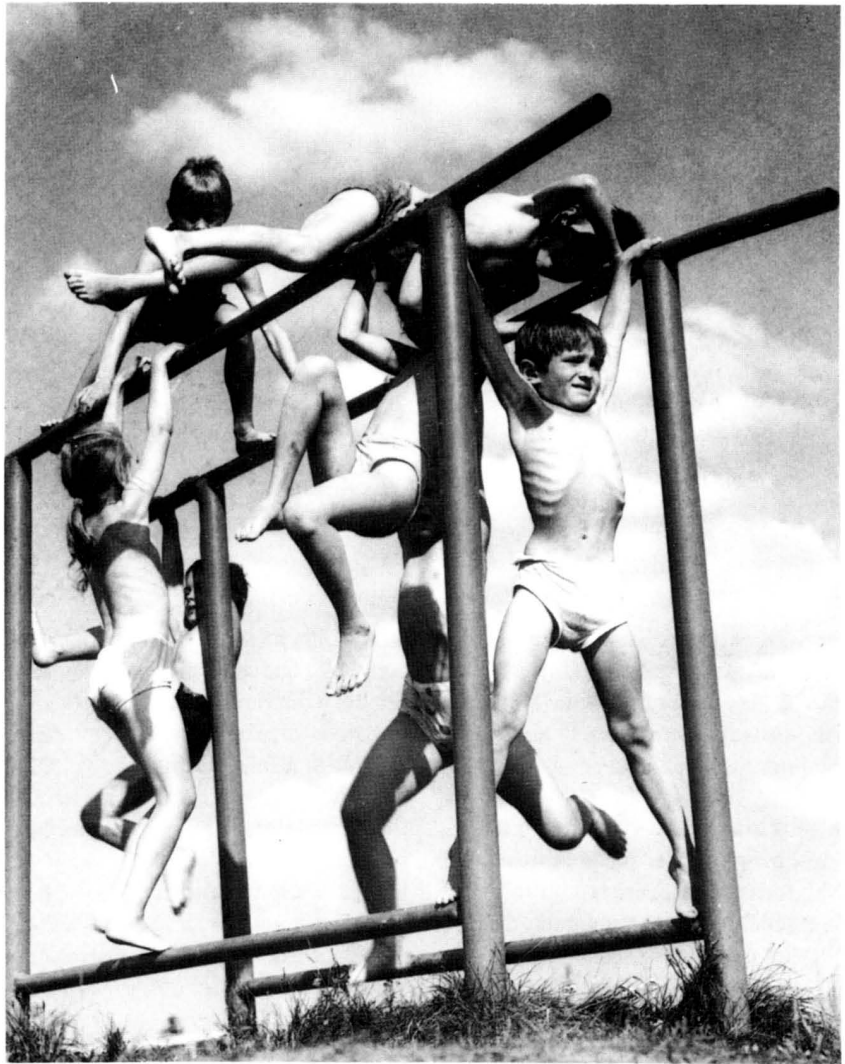
També la funció productiva és motriu i fa referència a la "creació de l'ambient per mitjà del moviment" (Scherler, 1979, en M. Klein, 1983).

Totes les funcions esmentades estan interrelacionades i no es poden separar clarament unes de les altres. Per exemple, el joc creatiu sempre té quelcom de comunicatiu-social, d'expressiu, d'explorador, etcètera. Així es comprova altre cop la totalitat i la complexitat del joc.

El joc, per tant, és útil i indispensable per a la mainada i cal procurar que tinguin espais integrats en el seu entorn proper, no separats o aïllats de la vida quotidiana, per a poder-lo dur a terme.

L'entorn urbà i el joc infantil

Cal preguntar-nos: on juguen els nens avui dia i, sobretot, on ho fan els nens de les ciutats?

Això depèn en cada cas de la situació dels espais socials disponibles, és a dir, dels llocs de trobada i de l'entorn. D'aquests espais, cal analitzar-ne l'estructura, l'organització i l'aprofitament. Des d'un punt de vista sociològic, un espai físic condiona les activitats que s'hi poden fer i la possibilitat d'establir relacions socials. En conseqüència, l'organització d'aquest espai significa una pre-estructuració d'aquesta possibilitat (Hamm, 1973, en M. Klein, 1983). Les mesures de l'espai, si és a prop o lluny del domicili, si és o no acollidor, etcètera, són alguns factors de pre-estructuració.

Els nens necessiten espais propers a

la seva llar i, sobretot, espais que no els aïllin de l'ambient exterior. Els nens han de poder arribar a aquestes zones de joc caminant i, a més, cal que hi hagi contacte visual entre ells i els adults.

Els infants viuen l'espai que tenen a l'abast de manera molt diferent a com ho fan els adults. Per als primers l'espai està molt determinat per carrers, camins i fronteres naturals (vies de tren, rius, carreteres, etcètera) i el jutgen per la quantitat d'amagatalls, places i oportunitats de joc que els ofereix.

Per a molts nens la zona de joc més freqüentada (pel fet de ser la més propera i per manca d'altres millors) conti-

nua sent el carrer. Tots els anys hi ha una gran quantitat d'accidents a la via pública, ja que és normal que els nens, fins aproximadament els 15 anys, tinguin moltes dificultats per a creuar el carrer.

Segons Piaget (1974) els nens d'uns 9 anys, per exemple, saben representar rutes mentalment, però no són capaços de tractar-les hipotèticament, d'ampliar-les o d'invertir-les.

Els espais socials de les ciutats estan separats i desintegrats segons la funció específica: escola=aprendre, terreny de joc=jugar, instal·lació esportiva=moure's. Com menys espai disponible hi ha (com passa en el centre de les ciutats) aquesta separació es fa més evident.

La societat, que té uns principis econòmics que es regeixen per la rendibilitat de l'estructuració dels espais, imposa i defineix les prioritats que condicionen l'ús i l'aprofitament dels dits espais. Les superfícies s'agrupen en dues zones: la destinada a la producció i al treball i la destinada als habitatges. Després s'estableixen les unions més curtes, ràpides i econòmiques entre ambdues (M. Klein, 1983).

Aquesta manera de planificar les ciutats, prioritàriament funcional, en provoca una desfiguració de l'aspecte que,

en principi, hauria de ser harmònic. Es creen illes que separen superfícies destinades a finalitats específiques (a viure, a treballar, a recrear-se, a jugar, etcètera) de la resta de la ciutat.

Segons aquest mateix principi també l'ambient infantil se separa en tres àmbits: el domicili, l'escola i l'espai de joc. El nen habitualment s'ha de desplaçar bastant per a arribar a cada lloc, però hauria de poder fer totes tres activitats en un ambient proper, conegut per ell i natural.

Sovint les zones on els nens podrien jugar són buides i monòtones i per a ells no són res més que uns espais morts entre blocs de cases (M. Klein, 1983). Els infants només juguen en indrets que els són coneguts i familiars i que alhora els estimulin prou a fer un joc que els resulti interessant. Per tant, calen prou espais divertits prop del domicili dels nens que els ofereixin la possibilitat d'explorar-ne l'ambient, de ser creatius, de moure's lliurement i de desenvolupar de ple la seva personalitat.

A tall de resum, podem constatar que la situació actual dels terrenys de joc de les ciutats és la següent: hi ha molt pocs parcs infantils prop dels habitatges o, si n'hi ha, no tenen en compte les necessitats dels nens. Sovint és difícil

accedir-hi a causa de l'estructura urbana.

Vista la importància que té el joc per als nens (per al seu desenvolupament personal-individual, social, físic...) es pot apreciar la necessitat de millorar l'estat actual dels terrenys de joc.

Tipus de jocs

Les activitats que fan els nens en un terreny de joc es poden classificar, segons la Central Mortgage and Housing Corporation (1981), en quatre tipus diferents: el joc físic, el social, el creatiu-cognitiu i el tranquil.

El joc físic

Aquest tipus de joc és prioritàriament muscular. Els nens es mouen constantment fent activitats com córrer, saltar, escalar, xutar, llançar, empènyer, lliscar, estirar, etcètera.

Utilitzen materials mòbils (convencionals o no) com pilotes, patins, cordes, elàstics per a saltar... i materials fixos (naturals o artificials) com ara arbres, turons per a enfilar-s'hi i elements col·locats en el terreny de joc (tobogans, gronxadors, escales, xarxes, cordes, etcètera).

El joc físic sovint és ràpid, violent i sorollós. Per això s'ha de procurar que els nens puguin practicar-lo sense molestar els altres nens que estiguin jugant tranquil·lament, els adults ni els nens més petits.

El joc social

Mitjançant aquest tipus de joc (jugar a pares i mares, a metges, a mestres i alumnes...) els nens aprenen un comportament social i desenvolupen la capacitat del llenguatge. El joc social es pot comparar amb una representació teatral. Els nens s'identifiquen molt amb allò que representen i n'extreuen els "arguments" de la vida real.

Aquests jocs tenen lloc en casetes, cabanes, tendes o qualsevol altra cosa que en la seva imaginació pugui representar una casa, una escola, un vaixell...

com ara una cova, un arbre buit o altres indrets.

El joc creatiu-cognitiu

Per a aquest tipus de joc calen certs materials. Els més freqüents són l'aigua i la sorra, però també serveixen els maons, la fusta, les flors, la roba vella...

El joc creatiu ajuda a desenvolupar la intel·ligència dels nens i els ofereix l'oportunitat d'experimentar i manipular tot tipus de materials, de fer construccions individualment o col·lectivament i de deixar volar la fantasia i la imaginació. En un parc infantil cal instal·lar una caseta o un petit magatzem per als materials de construcció i per a tot el material mòbil que hi hagi.

El joc tranquil

De tant en tant els nens necessiten jugar tots sols tranquil·lament, i en el terreny de joc cal que hi hagi un lloc que els ho permeti. Una taula amb material per a fer treballs manuals és molt útil i també es poden d'instal·lar taulers per a jocs de taula (escacs, parxís, cartes, etcètera).

Com a conclusió es pot dir que hi ha molts tipus de joc diferents i a l'hora de planificar la construcció d'un parc infantil cal tenir-ho en compte i proveir-lo de diferents zones que permetin la diversificació i possibilitats múltiples de jocs per als nens. A més, en organitzar els espais, s'ha de mirar que l'activitat d'uns no interfereixi la dels altres.

Organització de l'espai de joc

Les diferents zones de joc

Com ja em esmentat en l'apartat anterior, per tal que el joc en el parc infantil sigui agradable i segur per als anens, cal proveir-lo, des d'un punt de vista funcional, de diferents zones de joc.

El més convenient seria distribuir les zones de joc d'acord amb els diferents tipus de joc esmentats ante-

riorment; és a dir, una zona per al joc físic, una altra per al joc social, una altra per al joc creatiu-cognitiu i una darrera per al joc tranquil. Les zones han d'estar ben separades amb tanques, arbusts, desnivells... però no s'ha de donar als nens una sensació d'aïllament.

La zona dedicada al joc físic ha de ser bastant gran respecte a les altres i estar-ne ben separada, ja que aquest tipus de joc sovint és violent i podria molestar els altres nens que juguen tranquil·lament o espantar els nens més petits.

Cal que el sòl d'aquesta zona de joc sigui tou i resistent alhora i que els elements de joc que contingui estiguin degudament separats entre ells i protegits per a evitar topades i accidents.

La zona per al joc social no cal que sigui gaire gran; amb unes quantes

casetes o altre tipus de refugi n'hi ha prou. Aquesta zona és la que pot ser més a prop de la del joc físic, perquè el joc social, tot i que no és violent, pot arribar a ser molt sorollós.

La zona per al joc creatiu-cognitiu pot ser a prop de la destinada al joc social, però allunyada de la zona per al joc físic, per tal que no es faci malbé el que construeixin els nens.

Quan només hi ha un espai per als jocs amb aigua i sorra, no cal disposar de cap magatzem, però si es compta amb altres materials de construcció (maons, fustes...) cal construir-ne un per a poder-hi desfer els materials, protegir-los de la intempèrie i evitar que es perdin.

La zona per al joc tranquil ha de ser al racó més tranquil del terreny de joc i apartada de totes les altres. Cal que hi hagi bancs i taules a escala perquè els

nens puguin asseure-s'hi o, simplement, descansar.

Altres elements del terreny de joc

- Bancs. Cal proveir el parc, especialment en les zones on juguin els més petits, de llocs on puguin seure els adults per a poder observar i mantenir el contacte visual amb els nens. No és aconsellable posar el bancs prop de la zona de joc físic; un lloc ideal seria la zona de joc tranquil. Si només hi ha un racó amb bancs, des d'allà s'ha de poder veure tot el terreny de joc.
- Barreres i tanques. Les tanques serveixen, sobretot, per a protegir els nens del trànsit proper i per a evitar que puguin passar del parc al carrer sense cap obstacle que els faci frenar; cal que aïllin. En canvi, les barreres no han d'aïllar, sinó solament separar les diferents zones de joc i no cal que siguin altes. Els materials de les tanques i barreres han d'estar en harmonia amb el paisatge per a no desentonar.
- Magatzems de material. Quan hi ha material mòbil cal instal·lar un petit magatzem per a desar-lo. El lloc més apropiat per al magatzem és la zona

destinada al joc creatiu-cognitiu, perquè allà és on habitualment s'usa més aquest material. També s'hi pot desar tot el material de manteniment i, si n'hi ha, els elements de joc mòbils (els de polietilè...) que es poden transportar amb facilitat. Un magatzem ha de servir per a tot el material que pugui fer-se malbé a l'aire lliure i per al que, a causa de lles seves mides reduïdes, pugui perdre's fàcilment. Els nens haurien de tenir accés a aquests magatzems; ells mateixos seran els encarregats de desar tot el material en acabat de jugar. Això no obstant, cal que una de les persones encarregades del terreny de joc recordi als nens aquesta obligació.

Críteris específics que cal tenir en compte segons l'edat

Per a conèixer les característiques que han de tenir els terrenys de joc per als nens de diferents edats, cal conèixer com juguen els infants de cada edat. Si no, podria succeir que, malgrat haver-hi una gran diversitat d'elements de joc, tots fossin destinats a nens d'un mateix grup d'edat. A l'hora de buscar la distribució per

edats més adequada per a descriure les característiques del joc de cada grup, crida l'atenció que cap autor mencioni els nens d'entre 0 i 3 anys. L'edat més primerenca que es té en compte per a construir un terreny de joc és la dels nens de 2 anys, però dins d'un grup de 2 a 6 anys, la qual cosa sembla un marge massa ampli si considerem la gran diferència que hi ha entre el nivell de desenvolupament i creixement dels més petits i dels més grans d'aquest grup.

De 0 a 3 anys

Característiques del terreny de joc

Els nens d'aquesta edat encara no necessiten gaire espai perquè els seus desplaçaments són curts i, a més, han d'estar sota l'observació dels adults. Però és molt important que el seu espai de joc en un parc infantil ocupi una zona tranquil·la i sense perill, que estigui molt net (perquè juguen molt per terra) i que estigui ben protegit del vent i del sol. És aconsellable també que el sòl sigui d'un material tou (gespa, sorra, etcètera).

Característiques dels elements de joc

Tant el material com les formes i mesures s'han d'adaptar a l'edat. Als nens els criden l'atenció els colors vius i els agrada, per exemple, superar obstacles gatejant o dempeus, ficar-se en forats i racons, saltar des d'altures de 40 a 70 centímetres (no més altes), pujar esglaons, llançar pilotes, xutar... Sempre cal tenir en compte la seguretat: cantonades arrodonides, llocs alts amb baranes i barrots verticals, etcètera.

De 3 a 6 anys

Característiques del terreny de joc

L'espai disponible ha de ser més gran que per a l'anterior grup d'edat. La superfície ha de ser de materials diversos (sorra, gespa, roca...) perquè els nens aprenguin a donar respostes motrius diferenciades segons cada superfície i puguin observar les reaccions del material amb què juguen en cada relleu: una pilota bota de manera diferent, un cotxet cal empènyer-lo més sobre la ges-

pa que sobre l'asfalt, pot bolcar en les roques, etcètera. També és important que la zona de joc estigui protegida perquè els nens no puguin ser molestats pel joc més violent dels nens més grans; si no és així, els nens poden sentir-se insegurs i no desenvolupen el seu joc tranquil·lament.

Característiques dels elements de joc

El material ha d'oferir prou estímuls per a provocar en els nens la realització de tota l'àmplia gamma de possibilitats de moviment que implica la seva edat. A més, són molt importants les cabanes on els nens puguin iniciar-se en el comportament social jugant en grup.

De 6 a 9 anys

Característiques del terreny de joc

En aquest cas els nens necessiten molt més espai. Incorporen el joc físic d'una manera més sorollosa i violenta que abans. Els cal espai per a llançar una pilota en els seus jocs esportius, per anar en bicicleta o en monopati i també per a gronxar-se, saltar, perseguir-se... A més, són molt importants els espais per al joc social i el creatiu.

Característiques dels elements de joc

Per al joc físic calen elements de joc a escala que estimulin una gran diversitat de respostes motrius. Amb un o dos elements de joc en un parc infantil n'hi ha prou, però han d'incorporar grans possibilitats de moviment. També calen pistes de patinatge, per a bicicletes, etcètera, amb desnivells i obstacles, i una pista petita per a la pràctica de diversos esports. Aquestes pistes no cal que compleixin les normatives i els re-

glaments esportius perquè els nens estableixen les seves pròpies normes i limitacions de l'espai i adapten el joc a les circumstàncies de l'ambient.

Per al joc social calen cabanes, tendes o espais naturals com coves, elevacions del terreny, arbres buits... Fins i tot ells mateixos poden construir les cabanes i fer alhora un joc creatiu. També aquest és molt important perquè amb ell poden desenvolupar la imaginació i satisfer la curiositat. Per això calen alguns materials que poden aconseguir directament de la mateixa naturalesa i de l'entorn (aigua, herba, flors, arbres...) o poden ser materials que troben o que els adults els faciliten (fustes, caps de cartró, cordes, maons, fang).

De 9 a 12/13 anys

Característiques del terreny de joc

Per al joc físic i sobretot quan practiquen l'esport, els nens d'aquesta edat necessiten uns espais més definits i estructurats per a poder dur a terme l'activitat esportiva en condicions similars als adults. En conseqüència necessiten, com a mínim per a practicar esport, un espai força més extens.

Característiques dels elements de joc

Molts nens d'aquesta edat se senten massa grans per a gronxar-se o fer activitats semblants. Però hi ha alguns elements (parets per a escalar) que sí utilitzen, ja que els veuen com un repte i alhora senten que practiquen un esport d'adults. Als nens d'aquesta edat els agrada molt el joc creatiu. Ara tenen una gran capacitat de concentració i volen conèixer i experimentar-ho tot. Són capaços de fer construccions grans i complexes i els agrada fer servir qualsevol material. El

joc social és més que no pas una representació de la vida real, una reunió d'amics en què parlen i discuteixen els que els interessa; els cal, doncs, llocs de reunió tranquils i reservats.

Conclusions

Tal com hem vist en la primera part d'aquest article, el joc és un dels factors més importants per al desenvolupament integral dels infants; per tant, necessiten espais adequats per a jugar que són difícils de trobar. Es construeixen pocs parcs infantils i, tant la seva distribució en els barris com la mateixa estructuració del terreny i els elements de joc que contenen, són generalment poc funcionals.

Sovint després d'haver construït un parc infantil el manteniment que se'n fa és força deficient. Als terrenys de joc, en general, els manca vida quan, en realitat, podrien esdevenir un element clau per a l'educació i el desenvolupament dels nens i un ambient ideal per a facilitar contactes socials entre tota la població (no s'han de dirigir necessàriament només a la població infantil).

Per tal que l'estada en un parc infantil sigui agradable i per tal que aquest sigui funcional, cal tenir en compte tots els punts esmentats en aquest article (els diferents tipus de jocs, la divisió del parc en zones segons les classes de jocs i les edats). També cal considerar altres factors, com podrien ser la seguretat i la higiene, les mesures, l'accessibilitat i la localització dels terrenys de joc, que seran objecte d'estudi en un segon article.

Bibliografia

- AMERICAN SOCIETY FOR TESTING AND MATERIALS (1986) *Shockabsorbing properties of playing surfaces systems and materials*. Filadèlfia.
- ASZTALOS, A. (1982) *150 Studen*. Hannover: Ministeri de Cultura de la Baixa Saxònia.
- BALLEYGUIER, G. (1990) "Des infants et des lieux de rencontre", *Le guide de l'enfant*, p. 214-218, anual. París.
- BARREIROS, J. i BRITO, M. (1985) "O planeamento de um espaço de jogo infantil", *Ludens*, 3, vol. 9, abr. juny. Lisboa.
- BENGTSSON, A. (1973) *Parques y campos de juego para niños*. Barcelona: Labor.
- BRESSON, T. (1980) *Les espaces de jeux et l'enfant*. París: Moniteur.
- BRITISH STANDARDS (1986) *British Standard Part 1*. Bracknell Berks.
- CENTRAL MORTGAGE AND HOUSING CORPORATION, CANADÀ (1981) "Gufa de disseny de zones de juego para preescolares", *Boletín de AETIDE*, 19. Madrid.
- COMITÉ DE 13 AUTORES (1972) "Spielplätze und Freizeitanlagen", *Internationaler Arbeitskreis Sportstättenbau e. V*, vol. 1. Colònia.
- EINON, D. (1990) *Jugar y aprender*. Barcelona: Folio.
- FINGERMANN, G. (1970) *El juego y sus proyecciones sociales*. Buenos Aires: El Ateneo.
- HAMM, B. (1973) *Betrifft: Nachbarschaft*. Dusseldorf, en KLEIN, M. i DIETRICH, M. (1983) *Kinder und Freizeit*.
- KLEIN, M. i DIETRICH, M. (1983) *Kinder und Freizeit*. Ahrensburg bei Hamburg: Ingrid Czwalina.
- MATAS, S. (1988) *Estimulación temprana*. Buenos Aires: Humanitas.
- ORTEGA, E. (1984) *La actividad motriz en el niño de 3 a 6 años*. Madrid: Cincel.
- ORTEGA, E. (1982) *La actividad motriz en el niño de 6 a 8 años*. Madrid: Cincel.
- SCHERLER, K. (1979) "Umwelt als Bewegungsraum", *Sportpädagogik*, 6, p. 16-25, en KLEIN, M. i DIETRICH, M. (1983) *Kinder und Freizeit*.